

Željko Badurina, *Red Ružica*, 2006.

Vizualne umjetnosti i baština u medijima: dan sjećanja na Ružicu Šimunović

Zagreb, 27. travnja 2021.

Ovogodišnji susret **Vizualne umjetnosti i baština u medijima: dan sjećanja na Ružicu Šimunović** dočekali smo ponovno u epidemiološki nepovoljnim okolnostima. Umjesto okupljanja u Društvu povjesničara umjetnosti Hrvatske i okrugloga stola s raspravom o temama koje je kroz svoj rad promicala povjesničarka umjetnosti i likovna kritičarka Ružica Šimunović (Rijeka, 23. studenoga 1960. – Washington D.C., 27. travnja 2018.), zaustavljeni smo u domovima, udaljeni jedni od drugih, okrenuti prema ekranima koji su postali virtualna polja ljudskih susreta. Prošle godine pomoć je pristigla iz Londona, grada u kome je Ružica Šimunović započela svoju likovno-kritičarsku djelatnost početkom 1990-ih te smo – zahvaljujući The Frith Street Gallery – umjesto susreta mogli pogledati snimani performans *Event for a Stage* (2015.) jedne od najpoznatijih britanskih umjetnica, Tacite Dean.

Ove godine odabrali smo tri ulomka iz objavljenih studija, razgovora i članaka Ružice Šimunović kao poticaj na razmišljanje o temama koje je istraživala i o kojima je pisala te ih posebno – kao urednica emisija na Hrvatskom radiju *Kretanje točke* i *U vizualnom kodu* – promicala putem radijskih valova. Uz pomoć Marka Goluba, likovnoga kritičara, kustosa, urednika i voditelja galerije Hrvatskoga dizajnerskoga društva te dugogodišnjega Ružičina suradnika i sugovornika u radijskim emisijama, ovogodišnji virtualni susret nudi emblematski spoj *imago* i *verbum*. Naime, Marko Golub ustupio je svoje duhovite „kratke rezove“ kritičarskoga, kustoskoga i umjetničkoga života, to jest crteže iz crnog *skizzenbucha* kao prilog ovogodišnjem događaju. S takvim poticajem pokušajmo razmisлити što se to događa s umjetničkom kritikom, ne samo kao dijaognostičari, poput Jamesa Elkinsa koji je zaključio da je ona na umoru: „[art criticism is] dying ... massively produced, and massively ignored“, nego i u osluškivanju javljaju li se gdje svježji i uvjerljivi kritičarski glasovi i misli te kako ih podržati, s posebno nježnim sjećanjem na Ružicu Šimunović. Zamolili smo stoga nekoliko mladih likovnih kritičara – Tihanu Bertek, Maju Flajsig, Bojana Kristofića, Mionu Muštra i Klaru Petrović – da prilože kratko, osobno razmišljanje o likovnoj kritici bez određene teme ili pitanja na koje bi valjalo odgovoriti, ali s poticajem da na tren zastanu od svakodnevnoga rada i ... podijele svoja razmišljanja o poslu kojim se bave.

Kao poticaj odabrali smo tri ulomka kojima je Ružica Šimunović progovorila u tri medija: radijski prikaz Venecijanskoga bijenala (2013.), ulomak iz studije to jest knjige o Zoranu Pavičiću (2012.) te jedan odgovor iz intervjua koji je dala za e-časopis *Vox feminae* (2016.), a uz to tri „kratka reza“, to jest crteža Marka Goluba² (2020., 2021.).

¹ James Elkins, *What Happened to Art Criticism* (Chicago: Prickly Paradigm Press, 2003.), 4.

² Crteži Marka Goluba pod zajedničkim naslovom *The Illustrated Guide to Contemporary Art*.

Marko Golub, *The Illustrated Guide to Curatorial Discourse no. 7*

Iz radijskoga prikaza Ružice Šimunović o 55. venecijanskom bijenalu (2013.), to jest o koncepciji *Enciklopedijske palače Massimiliana Gionija*³, središnje izložbe smotre.

Naziv je preuzeo [Massimiliano Gioni] od Italoamerikanca Marina Auritija, samoukoga umjetnika a po zanimanju automehaničara, koji je pedesetih godina prošlog stoljeća bio zamislio u Washingtonu izgraditi Enciklopedijsku palaču u kojoj bi bila skupljena sva znanja i izumi svijeta, od kotača do satelita. [...]

³ Emisija *Triptih*, Hrvatski radio, HRT - HR 3, Zagreb, emitirano 2. srpnja 2013., 16:03, urednica: Evelina Turković.

Izložbu je Gioni zamislio kao *wunderkammer* ili enciklopedijsku palaču, vizualni imaginarij koji, kako sugerira Auritijeva težnja, sadrži svekolika znanja. S obzirom da je riječ o neostvarivom projektu njegov sadržaj možemo spekulirati ne podliježe klasifikacijskom, vrijednosnom ili hijerarhijskom sudu, a na izložbi se to manifestira izjednačavanjem umjetničke i ne-umjetničke produkcije. Kako kaže teoretičar vizualnih studija James Elkins ne-umjetničke slike mogu biti relevantne i nema razloga da se njima ne bavimo na isti način kao i s kanoniziranom umjetnošću. Gioni dakle podržava takav pristup, ali još je bliži teoretičaru Hansu Beltingu i njegovoj postavci o antropološkom pristupu slici, to jest njegovom pojmu medija kao metafori za ljudsko tijelo. Svi smo mi medij, citira Gioni i podcrtava svoje polazište: u glavi nosimo slike otprije računala i mobilnih telefona. Možda jest banalno, ali ponovit ću – zatvorimo li oči vidimo slike – kaže Gioni. Time najavljuje da ne gubi iz vida subjekt, to jest autora: bilo da je riječ o umjetniku, autajderu, amateru, kolekcionar, mentalno bolesnoj osobi, mistiku, zajednici kakvi su *šejkeri*, kod svih njih presudna je, u Gionijevoj interpretaciji, imaginacija i strast za spoznavanjem. I upravo u tom raskoraku, u želji da se značenja slika ili objekata pronađu u samoj njihovoj pojavnosti – mimo kanona – i, s druge strane, stvarnoj nemogućnosti da im se odrekne izravno ili posredno autorstvo, smatramo da leži glavna prepreka točnosti Gionijeve koncepcije.

Iz knjige: Ružica Šimunović, Zoran Pavičić_ *Politički govor je suprematizam_ Political Speech is Suprematism* (Zagreb: Pleh, 2012.)

Podastrimo situaciju iz godine 1999. kad je likovna scena zaokupljena velikim događajem; zagrebački Muzej suvremene umjetnosti predstavljao je svoju zbirku umjetnosti Fluxusa darovanu od talijanskog kolekcionara Francesca Conza. Radeći u muzeju kao portir, Pavičić tijekom trajanja izložbe svoj komentar /izložbe, događaja, konteksta/ sabija u *Nevidljivu*

akciju /1999/. Bez ičijeg znanja, uz izložene radove postavio je kartonski, u crveno obojan znak: „&“. Osim toga, na jednoj od keramičkih peći u muzeju otvara vratašca i ondje naizmjence postavlja znak „&“ i natpise „GORGONA“, „FLUXUS“. Intervencije je fotografirao i spremio u svoju arhivu. Namjera je bila, zabilježiti će, uspostavljanje relacije između Fluxusa i Gorgone, značajne umjetničke grupe koja je djelovala u Hrvatskoj krajem pedesetih, nekoliko godina prije Fluxusa, ali na istim umjetničkim principima. Akcija jest bila „nevidljiva“ ali i prolazi neprimijećena. S mišlju na Gorgonu i potaknut *Nevidljivom akcijom* sljedeće godine nastaje performans *Dugačko tijelo* /2000/ koji izvodi na zagrebačkom Savskom nasipu bez prisutnosti publike, točno na svoj rođendan. Riječ je o jednostavnom činu odlaska na nasip što je foto-dokumentirano snimkom umjetnika s leđa. Isto ponavlja deset godina poslije, opet na svoj rođendan, a snimak s leđa ovaj put prikazuje siluetu bez

Marko Golub, *The Illustrated Guide to Radical Art Practice*

glave. U oba slučaja ima dakle na umu Gorgonu, i to njihovu usredotočenost na „postojanju“ radije nego „djelovanju“, kako je neprogramatsko druženje, eksperimentiranje a ne produciranje, zajedničke šetnje i odlaske u prirodu, prepisku i druge aktivnosti grupe opisala Nena Dimitrijević. No, kod Pavičića nije riječ o *reenactmentu* nekih od postupaka grupe nego prizivanju kulturalne memorije na koju su posredno naslonjeni djelovanje, pa dakle i recepcija i pozicija jednog dijela aktualne umjetničke prakse u Hrvatskoj.

Iz intervjua Antonele Marušić s Ružicom Šimunović 3. svibnja 2016.⁴

Vox feminae: Je li moguće da i dio ljudi koji se godinama bavi likovnom scenom ne razumije ili ima određene probleme u razumijevanju problema koji hrvatske vizualne umjetnice imaju i svakodnevnoj produkciji radova, odnosu kulturnih institucija, „likovnog tržišta“, pa i medija prema njima?

Ružica Šimunović: Takva pitanja zahtijevaju razgovor, dijalog svih zainteresiranih, raspravu... Na žalost toga nema. Prije svega mislim da svojevrsno nezadovoljstvo situacijom na sceni nije privilegija umjetnica. Cijela scena dijeli istu sudbinu i svi akteri počevši od kustosa, kritičara i umjetnika trebali bi neprestano komunicirati i preispitivati što ne valja u sustavu i kako to promijeniti. Međutim, svijet umjetnosti nije odvojen od opće društveno-političke situacije. Kultura nije izolirani otok nego je samo jedan segment stvarnosti u kojem se reflektira stanje društva. Svjedoci smo da nema dobre politike obrazovanja, nema kulturne politike pa otuda nema ni vizije kako voditi i razvijati kulturne, odnosno muzejske institucije. Umjetnici to uvidaju, ali odgovornost mijenjanja stvari je na svima nama pa tako i umjetnicima. Umjetnici jesu nezadovoljni, možda i frustrirani. Iz mnogih razgovora s njima mogu

⁴ Razgovor u povodu izdavanja knjige Ružice Šimunović *Tijelo u dijalogu: ženske performativne prakse u Hrvatskoj*. Razgovor je objavljen na mrežnoj stranici *Vox feminae* https://voxfeminae.net/kultura/ruzica-simunovic

Marko Golub, *The Illustrated Guide to Institutional Critique*

zaključiti da nisu zadovoljni politikama MSU-a, sada postoji i strah od promjene smjera u politici Ministarstva kulture, dovest će se u pitanje njihova socijalna i radna prava. Hoće li i na koji način iskazati svoje nezadovoljstvo? Ne znam. Do sada se pokazalo da svaki vid otpora bude amortiziran, oduzme mu se glas. Potrebne su možda drugačije strategije...

Tihana Bertek

Današnje rasprave o likovnoj kritici često se svode na pitanje postoji li ona više uopće. Budući da osobno nisam (do)živjela to navodno „zlatno doba“ kritike, ne osjećam nostalgiju prema vremenu kad je kritičarski glas mogao proslaviti ili pokopati nekog umjetnika/icu, niti bih željela takvu odgovornost. Uostalom, kod kritike me ne zanima vrijednosni sud o tome je li neki rad „dobar“ ili „loš“. Kritika je moj pokušaj dubljeg razumijevanja nekog djela, njegovo postavljanje u kontekst, iščitavanje različitih razina značenja, pronalaženje novih kutova gledanja... Zbog takvog – intelektualnog, pa čak i emotivnog – posvećenog bavljenja djelom, može se reći da je kritika svojevrsni čin ljubavi. A svi znamo da je ljubav jedan kompleksan,

uzbudljiv, mukotrpan, oslobađajući i frustrirajući proces kroz koji prvenstveno same sebe izgrađujemo.

Maja Flajsig

Između beskraja

Likovna kritičarka Evelina Turković mi je, u vrijeme kad sam se tek krenula likovnom kritikom baviti posvećenije, rekla da je pisanje način razmišljanja. Svaki put kad se preda mnom nađu prostranstva praznog *word* dokumenta, ta rečenica odzvanja. Iščekujem što će idući redak donijeti, kakve se još nepoznate spoznaje skrivaju u samom procesu pisanja. Što ću ja reći o umjetničkom stvaranju, što će ono reći o meni i kako će me ono, kao i samo pisanje, najzad izmijeniti. Tako se otvara prostor slobode, ali ujedno i prostor odgovornosti – prema sadašnjosti i prema budućnosti. Jer kako je Tonko Maroević pisao, likovna je kritika uvijek *između*. Između znanstvenog i poetičnog, povijesti i suvremenosti, između umjetnika, umjetničkog djela i likovnog kritičara, likovne kritike i publike. Kod likovne kritike kao medijacije, stvaranje verbalne imaginacije jest stvaranje razumijevanja. Njome istinski razvijamo poštovanjem prema beskrajnom procesu učenja.

Bojan Kristofić

Pisanje o likovnoj umjetnosti, likovnosti, likovnoj ili vizualnoj kulturi – samo uvjetno rečeno: kritika (u smislu novinskog žanra, kakav ima svoj dignitet i samostalnost) – za mene je prvenstveno stalni pokušaj razumijevanja što sadržaj moga pisanja jest, kao i istraživanje raznovrsnih slojeva stvarnosti, ali i sebe sama, u odnosu s takvim sadržajem. Ljepota suvremene likovne umjetnosti poslije povijesnih avangardi je u tome što želi i može koristiti bilo koji trag čovječjeg iskustva, otisnut tijekom cjelovite ljudske historije, odnosno sadašnjosti i dati mu novi život za budućnost svojim specifičnim jezicima koji se, neovisno o medijima što ih umjetnici/e upotrebljavaju, i dalje bave oblikovanjem prostora. Konkretnog i mentalnog, naravno, materijalnog i virtualnog, kakvogaod. Ali i prostora slobode, kao najvažnijeg što ga ljudi

za sebe i druge trebaju izgraditi. Toj velikoj gradnji likovna kritika mora dati svoj prilog, kao legitimna i relevantna literarna grana, koja si je postavila i zadatak što je više moguće približiti dva suštinski ljudska izuma – sliku i riječ.

Miona Muštra

Jedan je referentni teoretičar pisao da je vizualna umjetnost nijema, drugi da joj nedostaje vitalnosti pa je valja ogrnuti diskurzivnim odijelom kako bi stala pred publiku. Umjetnost ima slobodu da teoriju pobije praksom pa si i ja dozvolim kritičarski rad doživjeti malo drukčije – kao učtivi odgovor pozivu na dijalog s onim umjetničkim, a potom i nesvakidašnju licencu da propitujem slažem li se s teoretičarima poput one važne dvojice – redom, oni su Derrida i Groys. No izvan tog nadahnutog mjehura, privilegijama je kraj. Razlog mom angažmanu mahom je upogonjen intimnom potrebom, a razlog zašto gubimo mnoge druge školovane glasove je krizni režim u sektorima koje likovna kritika zahvaća, medijskom i obrazovnom. Regresija kritike u usmenu predaju i time gubitak dokumenata za historizaciju suvremenih praksi zaustavit će tek promjena materijalnih uvjeta u cjelokupnom polju umjetničke proizvodnje. Dotad će masa nas lebdjeti bez trajnog uporišta, kao u par zanesenih početnih crtica, ali fragmentarno i povremeno.

Klara Petrović

Nedostatak iskrenog dijaloga unutar kulturno-umjetničke zajednice ponukalo me da s kolegicom Lujom Šimunović za vrijeme studija pokrenem *Kulturflux*, portal za studente povijesti umjetnosti, čiji je cilj bio podizanje motivacije i ohrabrivanje studenata na pisanje i razvoj kritičkog razmišljanja. Portal je bio shvaćen vrlo ozbiljno izvan domene fakulteta što samo naglašava prazninu koju bi trebalo ispuniti promišljanje tema relevantnih za scenu. Radeći kao kustosica na nezavisnoj sceni, naučila sam kako prenositi znanje publici osmišljavajući vlastite alate interpretacije. Recepcija publike uvijek je prisutna, ali osvrta kolega nisu.

Likovni kritičari dio su umjetničke scene koja umrežuje umjetnike, kustose i još mnogo zanimanja, a onda i razne ustanove, medije i ... publiku. Usprkos uključenosti u profesionalni sustav, kritičarevo iskustvo je individualno, a mjesto vrlo često samotno. Nadamo se da su ulomci preuzeti iz tekstova Ružice Šimunović – odabrani u povodu ovogodišnjega susreta na daljinu **Vizualne umjetnosti i baština u medijima: dan sjećanja na Ružicu Šimunović** i pridružene misli Tihane Bertek, Maje Flajsig, Bojana Kristofića, Mione Muštra i Klare Petrović o likovnoj kritici – te da će „kratki rezovi“ Marka Goluba duhovitošću pridonijeti vedrijem pogledu na njezinu (i našu) sudbinu.

izdavač: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske
www.dpuh.hr, dpuh@inet.hr
 Preradovičeva 44, Zagreb

za izdavača: Zvonko Maković
 urednica: Sanja Cvetnić
 izvršna urednica: Martina Petrinović
 27. travnja 2021.
 objavljeno pod licencijom
 Creative Commons BY 4.0

DPUH